

The Role of Books in Raising Environmental Awareness and Skills and Values Transfer: The Case of "The Last Child in the Woods"

Füsun KURT GÖKÇELİ, Anadolu University Yunus Emre Vocational School of Health Services, Child Development Program, ORCID İD: 0000-0002-9075-3860

Merve ÖZER, Anadolu University Yunus Emre Vocational School of Health Services, Child Development Program, ORCID: 0000-0002-8474-1425

Abstract

Values could affect individual behavior by guiding their emotions and ideas. Chaos is the fate of any society without values. Thus, individuals with universal values are quite important for a society. Values and behaviors are interrelated concepts and are necessary for the construction of healthy societies. Skills and values play a key role in the development of a democratic and healthy society. The acquisition of the 21st century skills is required for the individuals to lead a qualified life and for their self-improvement and the improvement of their region. The acquisition and transfer of the values and skills are possible via various methods. A book, a movie, or a role model could instill values and skills. In the present study, document analysis, a qualitative research method, was employed and the data were analyzed via content analysis. Therefore, the book "The Last Child in the Woods," written by Richard Louv in 2018 and translated into Turkish by Ceyhan Temürçü, was subjected to separate readings by researchers in an attempt to identify the values and skills addressed in the book. These values and skills were analyzed based on Ministry of Education root values and 21st century skills. The findings demonstrated that the most referenced values in the book were respect, love and responsibility while the values, such as patience, honesty and peace were not referenced at all. The creative thinking skill was frequently mentioned in the book while empathy was not mentioned. Thus, the book "The Last Child in the Woods" includes effective content to raise environmental awareness and instill universal values, such as love and respect for nature.

Keywords: Environmental awareness, last child in the woods, book review

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 24, No 2, 2023
pp. 938-958
DOI
10.17679/inuefd.1198428

Article Type
Research Article

Received
02.11.2022

Accepted
31.08.2023

Suggested Citation

Kurt Gökçeli, F. & Özer, M. (2023). The role of books in raising environmental awareness and skills and values transfer: The case of The last child in the woods. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 24(2), 938-958. DOI: 10.17679/inuefd.1198428

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Values are phenomena that regulate human relations and social structure. Thus, individuals require values to regulate their behavior and for the formation of healthy societies. Especially today, rapid disintegration of national and universal values and increase in environmental problems led to the requirement of reintroduction of values to life. However, individuals' skills are as important as values in the formation of a democratic and healthy society. Various methods could be employed in the transfer and acquisition of values and skills. A book read, a movie watched, or a game played could be effective in this process. Thus, book reviews in the literature predominantly focused on books written for preschool children. Previously, the book "The Last Child in the Woods," which should be a bedside book for parents and introduced the concept of nature deprivation, and emphasized the contact of children with nature, was never reviewed in the literature.

Purpose

The present study aimed to review the book "The Last Child in the Woods" by Richard Louv based on environmental awareness, values and skills. Thus, the following research questions were:

1. Which statements are included in the book about environmental awareness?
2. Which environmental skills are included in the book?
3. Which environmental values are included in the book?

Method

In the present study, the data were analyzed with document analysis, a qualitative research method. Documents, such as written materials, movies, videos and photographs associated with a phenomenon are analyzed in document analysis (Yıldırım & Şimşek, 2018). Thus, the 7th edition of the book "The Last Child in the Woods," written by Richard Louv, translated to Turkish by Ceyhan Temurcü, and published by TÜBİTAK, was reviewed based on environmental awareness, values, and skills. In document analysis, Yıldırım and Şimşek (2018) suggested that the researchers should follow the following stages: document access, verification of the originality, comprehension of the documents, data analysis, and data utilization. Thus, the authors obtained copies of the book "The Last Child in the Woods" and read the book individually. Then, a "Skills and Values Evaluation Form" was developed by the researchers. The relationships between the values discussed in the book and the references that reflected these values were analyzed for adequacy. Data analysis was finalized after revisions.

Findings

Within the scope of the first research question, it was found that the book "The Last Child in the Woods" included expressions that promoted environmental awareness. It was emphasized in the book that early childhood experiences were important in raising environmental awareness in individuals, adults should be positive role models, and educational programs failed to raise environmental awareness among children. Furthermore, the book introduced the concept of "nature deficit disorder" and emphasized that children were

estranged from nature due to the technological advances and lack of green spaces. The skills included in the book within the scope of the second research question were creative thinking skills (7), self-confidence (5), self-esteem (2), self-control/self-discipline (2) and problem-solving (2) skills. Among the 21st century skills, empathy skill was not mentioned. Within the scope of the third research question, the values discussed in the book included respect (12), love (9), freedom (8), responsibility (5), beauty/aesthetics (3), justice (1), friendship (1), and humility (1). Concerning the root MNE values, it was determined that patience, honesty and peace were not referenced in the book, while values such as justice and humility were mentioned only a few times.

Discussion & Conclusion

The review of similar literature revealed that the value of love were mostly addressed in previous studies (Bulut, 2021; Kıymaz & Altay, 2021; Korkutan & Kaplan, 2022; Özdemir & Akıncı, 2019). Thus, it could be suggested said that the value of love was a fundamental value and especially the love of nature has been significantly addressed in literary genres (Durukoğlu and Doyumgaç, 2017; Fidan, 2018; Gök & Alyılmaz, 2021; Kıymaz & Altay, 2021). Similarly, the “The Last Child in the Woods” conveys both the love of nature and includes messages that would contribute to the environmental awareness of individuals. On the other hand, it should be noted that the values of humility and justice were not adequately addressed in previous studies (Cengiz and Duran, 2017; Dilek, 2017; Karagöz, 2018; Kumbasar, 2011; Özdemir & Akıncı, 2019; Türk, 2022; Yılmaz & Arı, 2021). This was also found out in the current study. It could be suggested that since these values are more abstract when compared to other values, they have been mentioned less or nor mentioned at all due to idea that it would be difficult to transfer these to individuals.

The review of “The Last Child in the Woods” based on the skills it addressed demonstrated that creative thinking skill was mentioned the most. Furthermore, empathy skill was never mentioned in the book. Similarly, there are literary products that aim the improvement of critical thinking and creative thinking skills (Hsiao, 2010; Lynch-Willis, 2019; Uslu, 2022; Pantaleo, 2017; Sağsöz, 2019; Willson, 2013). Thus, it could be suggested that the content of “The Last Child in the Woods” was effective in raising environmental awareness and conveying universal values, such as love and respect for nature. Therefore, the book should be a bedside reference for parents, teachers, pre-service teachers.

Çevre Farkındalığı Kazandırmada, Beceri ve Değerleri Aktarmada Kitapların Rolü: Doğadaki Son Çocuk Örneği

Füsun KURT GÖKÇELİ, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Programı, ORCID İD: 0000-0002-9075-3860

Merve ÖZER, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Programı, ORCID İD: 0000-0002-8474-1425

Öz

Değerler, bireylerin duygu ve düşüncelerine yön vererek davranışlarını etkileyebilmektedir. Değerlerin olmadığı bir toplumda kaos kaçınılmazdır. Bu nedenle evrensel değerlere sahip bireylerin toplumdaki varlığı oldukça önemlidir. Çünkü değerler ve davranışlar birbiri ile ilişkili kavramlar olmakla birlikte sağlıklı toplumların inşası için gereklidir. Demokratik ve sağlıklı bir toplum yaratmada değerler kadar becerilerin de önemli işlevleri bulunmaktadır. Alan yazında 21. yy. becerileri olarak ifade edilen beceriler, bireylerin daha nitelikli bir yaşam sürdürmelerinde, kendilerini ve yaşadıkları alanı olumlu şekilde etkileyebilmelerinde son derece gereklidir. Değerlerin, becerilerin kazandırılmasında ve aktarılmasında ise çeşitli yollar izlenebilmektedir. Bir kitap, bir film ya da rol model değerleri ve becerileri aktarmada araç gereç olarak kullanılabilir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda Richard Louv (2018) tarafından kaleme alınan, Ceyhan Temürcü tarafından Türkçeye çevrilen Doğadaki Son Çocuk kitabı, araştırmacılar tarafından öncelikle ayrı ayrı okunarak kitapta ele alınan değerler ve beceriler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu değer ve beceriler MEB kök değerler ve 21. yy becerileri temel alınarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda Doğadaki Son Çocuk kitabında en çok ele alınan değerler; saygı, sevgi ve sorumluluk iken sabır, dürüstlük, barış gibi değerlere hiç yer verilmemiştir. Kitapta beceri olarak ise yaratıcı düşünme becerisine sıklıkla yer verilirken empati becerisine yer verilmemiştir. Sonuç olarak Doğadaki Son Çocuk kitabının okuyuculara çevre farkındalığı kazandırmada ve doğaya sevgi, saygı gibi evrensel değerleri aktarmada etkili bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çevre farkındalığı, doğadaki son çocuk, kitap incelemesi.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 24, Sayı 2, 2023
ss. 938-958

DOI
10.17679/inuefd.119842
8

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
02.11.2022

Kabul Tarihi
31.08.2023

Önerilen Atıf

Kurt Gökçeli, F. & Özer, M. (2023). Çevre farkındalığı kazandırmada, beceri ve değerleri aktarmada kitapların rolü: Doğadaki son çocuk örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 938-958. DOI: 10.17679/inuefd.1198428

Çevre Farkındalığı Kazandırmada, Beceri ve Değerleri Aktarmada Kitapların Rolü: Doğadaki Son Çocuk Örneği

Değer kavramı, çok eski yıllardan beri farklı disiplinlerin konusu olmuş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ortak bir değer tanımının olmadığı ifade edilebilir. Değer kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında bir şeyin önemini belirleyen ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022). Değerler, duygu ve düşüncelere yön veren davranışların belirleyicisidir (Schwartz, 1992). Değerler, toplumun milli manevi kaynaklarından doğmuş, geçmişten günümüze gelen ve geleceğe aktarılacak öz mirastır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). Aynı zamanda değerler, bireylerin yaşamlarında onlara rehberlik eden, bireysel ya da sosyal açıdan tercih edilen davranış biçimi, inançların düzenlenmesi olarak ifade edilmektedir (Rokeach, 1973). En genel tanımıyla değerler, insan ilişkilerini ve toplumsal yapıyı düzenleyen olgular olarak ifade edilebilir.

Alan yazında değerlerin sınıflandırılmasına ilişkin pek çok sınıflama bulunmaktadır. En sık olarak Rokeach, Schwartz ve Spranger'a ait sınıflamaların olduğu görülmektedir (Sapsağlam, 2015; Yazıcı, 2006; Yiğittir, 2012). Değerleri ilk kez sınıflayanlardan biri olan Spranger (1928) değerleri; teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı kategoride incelemiştir. Rokeach (1973) ise değerleri amaç ve araç değerler olarak iki kategoride ele almıştır. Schwartz'ın (1996) sınıflamasında ele alınan değerler; beceriklilik, otoriterlik, yaratıcılık, özgür olmak, barışçıl olmak, sosyal adalet, eşitlik, dürüstlük, yardımseverlik, nazik olmak, disiplinli olmak, büyüklere saygılı olmak, temiz olmak gibi çeşitlilik göstermektedir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO, 2020) Yaşayan Değerler Eğitimi programında ise benzer şekilde 12 değer ifade edilmiştir. Bunlar; iş birliği, mutluluk, dürüstlük, alçak gönüllülük/tevazu, sevgi, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü/tolerans, özgürlük ve birlik/dayanışmadır. Ancak evrensel değerler olarak; adaleti aramak, öz saygıya sahip olmak, vicdanlı olmak, birbirine yardım etmek, bireylere hoşgörü, sevgi, saygı göstermek, çevreye ve tüm canlılara saygı göstermek ele alınabilir (Güven, 2013). Evrensel değerler, dünyanın her yerinde kabul görmüş değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerlerin çevre ile bağlantısı düşünüldüğünde önemi daha da artmaktadır. Çünkü canlılara saygı göstermek, onları sevmek, çevreye duyarlı olmak, sorumluluk duygusu kazanmak, çevre sorunlarına karşı birlikte hareket etmek, yardımseverlik, iş birliği gibi değerlerin çevre için önemi kuşkusuz büyüktür.

Değerlerin olmadığı bir toplumda karmaşanın ve kaosun olması kaçınılmazdır (Turan ve Ulusoy, 2019). Bu nedenle hem bireylerin hem de toplumun sağlığı ve mutluluğu için değerlerin varlığı oldukça önemlidir. Özellikle bireylerin milli ve evrensel değerlerinden uzaklaştığı, bu değerlerin gün geçtikçe önemini kaybetmeye başladığı, çevre problemlerinin arttığı, bu problemlere farklı çözümler arandığı günümüzde bu değerlerin yeniden yaşama aktarılması sürdürülebilir bir yaşam için son derece gereklidir (Yaman, 2012).

Değerler, bireyin aile yapısı, arkadaş ortamı, inançları, kültürü gibi pek çok faktörden etkilenmekte ve değerlerin gelişimi yaşam boyu devam etmektedir. Değerlerin aktarılmasında ve öğrenilmesinde birçok farklı yöntem bulunmaktadır (Tekin - Bahrilli ve Demir, 2021). Bu amaçla okunan bir kitap, izlenen bir film ya da oynanan bir oyun etkili olabilir ve araç olarak kullanılabilir (Akay, 2019). Bu araştırmada ele alınan kitapta yetişkinlere yönelik çevre farkındalığı yaratılmaya çalışıldığı, doğanın, doğanın içinde bulunmanın çocuklar üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu bununla birlikte hem çevreyi ilgilendiren hem de evrensel nitelik taşıyan

değerlerin yaşama aktarıldığı yönünde bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda ilgili konulara dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Diğer yandan demokratik ve sağlıklı bir toplum yaratmada değerler kadar bireylerin sahip olması gereken becerileri de önemlidir. Bireylerin nitelikli bir şekilde yaşam sürdürebilmeleri, değişime uyum sağlayabilmeleri, olumsuz değişimlere anlamlı tepkiler verebilmeleri, elde edilen bilgileri günlük yaşamlarında etkin olarak kullanabilmeleri ve ürüne dönüştürebilmeleri için temel becerilerin kazanılmasına gereksinim duyulmaktadır. Bilgi toplumunda bireylerin edinmesi gereken bu beceri ve yeterlilikler, 21. yy. becerileri olarak da ifade edilmektedir. 21. yy becerileri; eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcı düşünme, iş birliği-iletişim, empati kurma, öz yönetim olarak ele alınabilir (National Research Council, 2012; Tuğluk ve Özkan, 2019). Eğitim sistemi de bu becerilere sahip olan, etkin ve nitelikli bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

Alan yazın incelendiğinde kitap inceleme çalışmalarının çoğunlukla okul öncesi döneme özgü yazılmış çocuk kitaplarına yönelik olduğu görülmektedir. Bu çocuk kitaplarının da daha çok iç ve dış yapı özellikleri (Darga vd., 2021; Gençler, 2021; Gönen vd., 2012; Gönen vd., 2014; Sezer, 2020; Yıldız vd., 2016) açısından incelendiği ortaya çıkmaktadır. Bunu matematik becerileri (Arslan- Başdağ ve Dağlıoğlu,2020) bilimsel süreç becerileri (Biçer vd.,2021), fen kavramları (Günşen ve Uyanık, 2021), duygusal okuryazarlık (Koçak ve Bencik- Kangal, 2021) gibi farklı alanlarla ilişkilendirerek incelenen çalışmalar izlemektedir. Ayrıca okul öncesi dönemde çevre eğitime yönelik kitapları inceleyen çeşitli çalışmalar (Güzelyurt ve Özkan, 2019; Kuzu, 2008; Kütük, 2019; Peker ve Berat, 2019) bulunmaktadır. Ancak alan yazında özellikle doğa yoksunluğu kavramını literatüre kazandıran ve ebeveynler için bir başucu kitabı olması gereken, Doğadaki Son Çocuk kitabını inceleyen sadece bir çalışma bulunmaktadır. Dünder ve Kızık (2023) yaptıkları bu çalışmada sadece kitabı inceleyerek kitabın bölümlerini tanıtmıştır. Bu çalışmada ise kitap farklı yönleri ile ele alınarak çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kitabın içeriği incelendiğinde; birinci kısımda doğa sözcüğünün kelime anlamına, çocuk ve doğa arasındaki ilişkiye, doğanın iyileştirici gücüne ve şehir yaşamına, güvenli oyun alanlarının azlığına, teknolojinin gelişmesi gibi nedenlerle çocukların son zamanlarda doğadan uzaklaşmalarına ve bunun çocuk üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Kitabın ikinci kısmında; çocukların ve yetişkinlerin duyularının gelişimi, fiziksel, zihinsel sağlığı için doğaya ihtiyacı olduğu, doğada geçirilen deneyimlerin birden fazla duyuya hitap ettiği, doğacı zekanın hayattaki öneminden bahsedilmiştir. Üçüncü kısımda; günümüzde açık alanda oynamanın zorluklarından, çocuklara tanınan serbest zamanın azlığından, doğanın tehlikeli bir alan olarak görülmesinden bahsedilmiştir. Dördüncü kısımda; doğa ile yeniden bağ kurmanın yollarından, doğa bilimi dersinin bütün eğitim kademelerinde olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Beşinci kısımda; çevre tabanlı eğitimin doğa yoksunluğu sendromuna çare olabileceği ve yeşil okul bahçelerinin önemi açıklanmıştır. Altıncı kısımda; çocukların açık havada oynamasının hukuksal boyutlarına, yeşil şehirciliğin önemine, şehirleşmenin yeşil alan üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmiştir. Yedinci kısımda ise doğada vakit geçirmenin çocuğun maneviyatını beslediği, tüm olumsuzluklara rağmen çocuk ve doğa arasındaki bağın yeniden kurulabileceği vurgulanmıştır. Kitabın son kısmında ise çocukların doğaya hayranlık ve sevinç duymalarını sağlayacak, çocuklar ve aileler için doğada yapılabilecek 100 etkinlik önerisine yer verilmiştir.

Kitapta çocukların ve yetişkinlerin sağlıklı gelişimleri için doğada vakit geçirmenin gerekli olduğunu ve son yıllarda bireylerin doğadan uzaklaştığını ve bunun “doğa yoksunluğu” kavramıyla ifade edildiği görülmektedir. Ayrıca çocuklar ve yetişkinler için doğanın iyileştirici bir etkisinin bulunduğu bununla birlikte çevre kapsamında bazı değerlerin de kazanıldığı ileri sürülmektedir. Buradan hareketle bu araştırma Richard Louv’a ait olan Doğadaki Son Çocuk kitabının çevre farkındalığı, değerler ve beceriler bağlamında incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Doğadaki son çocuk kitabında çevre farkındalığına ilişkin hangi ifadelere yer verilmiştir?
2. Doğadaki son çocuk kitabında çevre ile ilgili hangi becerilere yer verilmiştir?
3. Doğadaki son çocuk kitabında çevre ile ilgili hangi değerlere yer verilmiştir?

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir (Creswell, 2005). Diğer bir ifade ile dokümanlar, nitel çalışmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynakları olarak görülmektedir. Bu tür çalışmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek duymadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman incelemesi kapsamında ele alınan olgu ile ilgili yazılı materyaller, film, video ve fotoğraf gibi belgeler de incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma problemi ile ilgili olarak yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi daha zengin ve kapsamlı bir veri elde edilmesi açısından oldukça önemlidir (Baş ve Akturan, 2017). Bu süreçte belli bir amaç doğrultusunda ilgili kaynaklara ulaşılır, kaynaklar okunur, notlar alınır ve değerlendirme yapılır (Karasar, 2010). Bu kapsamda TÜBİTAK Yayınlarına ait Richard Louv tarafından kaleme alınan, Ceyhan Temürcü tarafından çevirisi yapılan 7. Basıma ait Doğadaki Son Çocuk kitabı, çevre farkındalığı, ele aldığı değerler ve beceriler bağlamında incelenmiştir. Doküman incelemesi yapılırken Yıldırım ve Şimşek’in (2018) belirttiği; dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları izlenerek araştırma yürütülmüştür. Bu doğrultuda aşağıdaki aşamalar izlenmiştir:

1. *Dokümanlara ulaşma aşamasında*, veri toplama sürecinde iki araştırmacı tarafından kitap temin edilmiş ve ayrı ayrı okunmuştur. Kitabın veri analizi için araştırmacılar tarafından “Beceri ve Değerler Değerlendirme Formu” oluşturulmuştur. Bu forma hangi değerlerin ve becerilerin ne şekilde ifade edildiğine ilişkin bulgular kaydedilmiştir. Bu şekilde kitapta ele alınan değerler ve becerileri ifade eden bulgular tablosu oluşturulmuştur.
2. *Orijinalliğin kontrol edilmesi aşamasında*, araştırma kapsamında her iki araştırmacı da TÜBİTAK popüler bilim kitaplarının 7. baskısına ait Doğadaki Son Çocuk (2019) kitabını temin etmiş ve kitabı okumuştur. Araştırma kapsamında ele alınan bazı önemli bulguları kaydetmiş, gerekli notları tutmuştur.
3. *Dokümanların anlaşılması aşamasında*, araştırmacılar tarafından oluşturulan bu beceri ve değerler listesi incelenmiş, ele alınan değer ve o değeri ifade eden alıntılarının birbiriyle ilişkisi incelenerek uygunluğuna karar verilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra

veri analizine son hali verilmiştir. Bu şekilde araştırma kapsamında incelenen dokümanın ayrıntılı olarak anlaşılması sağlanmıştır.

4. *Verinin analiz edilmesi aşamasında*, içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde amaç; veri içerisinde saklı olan anlamları ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda araştırmacı veri içerisinde yer alan sözcük ve kavramların varlığını, anlamlarını ve aralarındaki ilişkiyi analiz ederek bir çıkarımda bulunur (Büyüköztürk vd., 2009). Dokümanlardan elde edilen verilerin içerik analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların yorumlanması aşamalarına göre yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Kodlar, elde edilen veriden yola çıkarak verinin kategorize edildiği, örüntülerin belirlendiği ve her bir veriye anlam verme amacıyla oluşturulan yapılardır (Saldana, 2022). Bu çalışmada verilerin kodlanması aşamasında her iki araştırmacı da öncelikle kitabı baştan sona kadar dikkatli bir şekilde okuyup notlar almış, kitapta geçen ifadelerle göre kodlar oluşturmuş, bu ifadeler karşılık gelen alıntılarını tek tek incelemiş ve temaları belirlemiştir. Daha sonra oluşturulan bu kod ve temaları dikkate alarak alan yazında değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaları incelemiş ve en çok ele alınan değerleri tespit etmiştir. Ardından MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın (TTKB, 2017) yayınladığı kök değerler, kitapta belirlenen değerler ile karşılaştırılmış, uygun görülen değerlere karar verilerek değerler listesi oluşturulmuştur. Kitapta geçen beceriler ise 21. yy becerileri temel alınarak incelenmiş ve aynı işlemler tekrarlanarak beceriler listesi oluşturulmuştur. İki araştırmacının da belirlemiş olduğu beceri ve değerler listesi karşılaştırılarak, gerekli değişiklik ve düzenlemeler yapılarak listeye son şekli verilmiştir. Araştırmacılar arasındaki görüş birliğini hesaplamak için Miles ve Huberman'ın (1994) formülünden yararlanılmış ve araştırmacılar arasında güvenilirlik .94 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman'a göre (1994) .80 görüş birliğinin olması araştırmanın güvenilir olması için yeter koşul kabul edilmektedir.
5. *Verinin kullanılması aşamasında*, çalışmada elde edilen bulgular araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularını desteklemek için dokümandan doğrudan alıntılara yer verilmiş ve böylece geçerlilik artırılmaya çalışılmıştır (Merriam, 2015). Bulgular, alan yazın ışığında tartışılmış ve alan yazına katkı sağlaması beklenen öneriler sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde Doğadaki Son Çocuk kitabının çevre farkındalığı, ele alınan değerler ve beceriler açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular, alıntılar ve şekillerle birlikte sunulmuştur.

Doğadaki Son Çocuk Kitabında Çevre Farkındalığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci sorusu kapsamında Doğadaki Son Çocuk kitabı bireylerin çevre farkındalığını geliştirmede yol gösterici bir kaynak olarak kullanılabilir. Doğada bulunmanın bireyin farkındalığını arttırdığı kitapta şöyle belirtilmiştir: *“Burada varlıkları duyabiliyorsun. Şehirde hiçbir şey duyamıyorsun çünkü her şeyi duyuyorsun. Şehirde her şey apaçık. Burada ne kadar yakından bakarsan o kadar çok şey görüyorsun.”* (s.70, st.12-14). Buradan hareketle çevre farkındalığı kazandırmada çocukların yetişkinleri rol model aldığı ve yetişkinlerin çocuklara olumlu rol model olması gerektiği yazar tarafından şöyle ifade edilmiştir: *“Anneler, babalar, eğitimciler, diğer yetişkinler ve kültürün taşıyıcısı olan kurumlar, çocuklara doğanın değerliyle*

ilgili bir şey söylerken, eylemimizin ve mesajımızın çoğu, özellikle de farkında olmadan verdiğimiz mesajlar onlara başka bir şey söylüyor ve çocuklar bunu çok iyi duyuyorlar.” (s.17, st. 9-14). Benzer şekilde *“Çocuk sahibi olanların çevre etiğini gelecek kuşaklara karşı sorumluluğumuzla ilişkilendirmesi, değerler için soyut ilkelere daha güçlü bir duygusal temel sağlıyor. Araştırmacılara göre çevresel değerlerin anne baba sorumluluğunun temel değerleriyle iç içe geçmiş olması önemli bir bulguydu”* ifadesi de bu durumu desteklemektedir (s.355, st. 10-15)

Çocuklara çevre farkındalığı kazandırmada erken çocukluk yaşantılarının önemli olduğu şöyle örneklendirilmiştir: *“Benim ailemdeki ilişkiler yıllarca doğada paylaşılan deneyimlerle beslenmiştir; küçük çocuğumuzun bir taşı kaldırıp da altında fare büyüklüğünde muhteşem bir böcek bulduğunda yaşadığı hayret duygusunu paylaşmaktan tutun da çocukların okul yıllarında yakınımızdaki bir dereye eski kayığımızla kürek çekmeye ve dağ gezintilerine kadar.”* (s.191, st. 13-17).

Kitapta çocuklara çevre farkındalığı kazandırabilmek için yetişkinlerin çocukları ile birlikte yapabileceği çeşitli öneriler bulunmaktadır. Bunlar şöyle örneklendirilebilir; *“Çocuğunuzun farklı kompostları ve gübreleri deneyerek bahçenize sıra sıra fasulye ekmesine ya da üç farklı türdeki ağacın tomurcuklanmasını izleyip karşılaştırmasına neden yardım etmeyesiniz? Amaç çocuğunuzun gözlemlemeye, sorgulamaya ve cevaplamaya teşvik etmektir.”* (s. 237, st. 7-12).

“Bir doğa günlüğü tutmak bir ailenin birlikte yapabileceği bir şeydir; birlikte doğaya çıkmak için bir gerekçe, bir odak sunar.” (s.238, st.1-3).

“Çocuğunuzun bir tarlanın, bir göletin ya da tarım ilaçları içermeyen bir bahçenin bir köşesindeki on metre karelik bir alanı tanımaya teşvik edin”. (s.217, st. 26-28).

“Doğa bütün duyularımızı güçlendirir. Duyular ise çocukların birincil, ana savunma hattıdır. Doğayla yeterince temas kuran, dünyayı dolaysızca görmeyi öğrenen çocuklar, gerçek tehlikeleri tespit etmelerine yardımcı olacak psikolojik hayatta kalma becerilerini geliştirmeye daha eğilimli olabilirler.” (s.215, st. 20-25).

Kitap, çevre farkındalığını kazandırma noktasında okullarda yürütülen eğitim programlarının yetersiz kaldığını şu sözlerle vurgulamıştır: *“Ne yazık ki bugün görebileceğimiz bütün derslikler doğadan yoksundur. Dersleri o derecede sanayileştirdik ki müfredatlarda doğaya yer kalmadı.”* (s.164, st.26-28). Benzer şekilde yazar, eğitim programlarının yakın çevre bilgisinden uzak kaldığını şöyle dile getirmiştir: *“Çocuklar yağmur ormanları hakkında bilgi ediniyor ama genellikle kendi bölgelerindeki ormanlar ya da Sobel’in deyişiyle “dersliğin kapısının hemen ötesindeki yeşillik hakkında hiçbir şey öğrenmiyor”* (s.163, st.22-25).

Kitap, bireylerde çevre farkındalığını arttırmanın yanı sıra literatüre *“doğa yoksunluğu sendromu”* kavramını kazandırmıştır. Yazar, doğa yoksunluğu sendromunu şu şekilde açıklamıştır: *“Doğaya yabancılaşmanın insana getirdiği maliyeti anlatır. Bunun içinde duyuların az kullanılması, dikkat sorunları ve hem fiziksel hem duygusal hastalıkların oranındaki artış vardır.”* (s.43, st. 29-33). Yazar, çocukların içinde yaşadıkları doğaya yabancılaştıklarını bir araştırma sonucu ile şöyle özetlemiştir: *“İngiltere’de yapılan bir diğer araştırma, ortalama özelliklere sahip 8 yaşındaki çocukların Japon kart değişim oyunu Pokemondaki karakterleri*

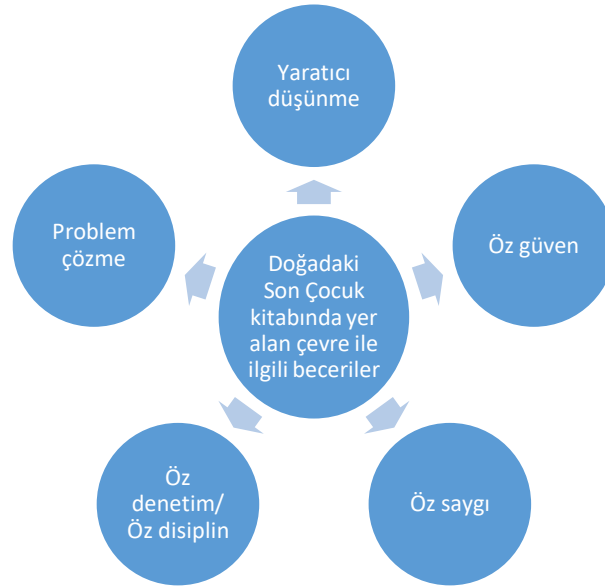
tanımakta, yaşadıkları bölgenin doğal türlerini tanımaktan daha başarılı olduklarını ortaya çıkardı. Pikachu, Metapod onlar için su samuru, kınkanatlı böcek ve meşe ağacına kıyasla daha tanıdık adlardı.” (s.40, st.13-19).

Doğa yoksunluğunun en büyük nedenlerinden biri ise günümüzde teknoloji kullanımının yaygınlık göstermesidir. Bu konuda yazarın “Evde oynamayı seviyorum çünkü bütün elektrikli aletler orada.” ifadesine yer vermesi konuyu özetler niteliktedir (s.13, st. 16-17). Diğer yandan dışarıda oynamanın artık güvenli olmadığı, bu nedenle yetişkinler tarafından çocukların engellendiği kitapta şu şekilde vurgulanmıştır: “Hızla şehirleşen bir dünyada çocukların fiziksel etkinliklerinin kısıtlanması. Doğa deneyimleri bu gelişmenin en büyük kurbanı.” (s.43, st. 9-11).

Doğa yoksunluğuna sebep olan faktörler ortadan kaldırılmadıkça bu sorunun büyüyeceğini yazar, kitapta şu şekilde ifade etmiştir: “Çocukların doğayla yeniden buluşmasını desteklemek için aile yaşamlarımızda, okullarımızda ve içinde bulunduğumuz diğer bütün ortamlarda hemen şimdi yapabileceğimiz birçok şey var. Ama kültürel yapıları ve inşa edilmiş çevreyi değiştirmedığımız sürece doğa ile çocuklar arasındaki boşluk uzun vadede büyümeye devam edecektir” (s.335, st. 34-35, s.336, st. 2-5).

Doğadaki Son Çocuk Kitabında Çevre ile İlgili Becerilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında Doğadaki Son Çocuk kitabında çevre ile ilgili bazı becerilere yer verilmiştir. 21. yy becerileri çerçevesinde kitapta geçen bu beceriler Şekil 1’de gösterilmektedir:

Şekil 1. Doğadaki Son Çocuk kitabında yer alan beceriler

Şekil 1 incelendiğinde; kitapta en çok yaratıcı düşünme becerisi (7), öz güven (5), öz saygı (2), öz denetim/öz disiplin (2) ve problem çözme (2) becerisine yer verildiği görülmektedir.

Yaratıcı düşünme becerisi

Kitapta yaratıcılık değeri ele alınırken doğanın bireylerin yaratıcılığını geliştirdiği ifade edilmiştir. Bu konuda *“Şimdi de benzer şekilde, doğa eğitiminin bilişsel yetileri ve yaratıcılığı desteklediği ve dikkat eksikliğini azalttığı savunulabilir.”* cümlelerine yer verilmiştir. (s. 167, s. 15-17). Benzer şekilde *“Nihai yaratıcılık kumaşını dokumak üzere birçok ip bir araya gelir. Doğa deneyimleri de bunlardan biridir.”* denmiştir. (s.115, st.26-28). Doğanın yaratıcılığı geliştirme noktasında ise yetişkinlere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu konuda ise *“Çocuklar her şeyden çok sıkıntı ile yaratıcılık arasındaki ilişkiyi anlayan, onlarla birlikte doğada zaman geçirmek isteyen, kendi oyunlarını yaratmalarına ve doğaya kendi hayal güçleriyle girmelerine olanak verecek ortamları hazırlamaya istekli olan yetişkinlere ihtiyaç duyuyorlar.”* denmiştir (s. 204, st. 3-7).

Öz güven

Kitapta doğada vakit geçirmenin, bireylerin öz güvenini geliştirdiği belirtilmiştir. Bu konuda şu ifadeler yer verilmiştir: *“Doğada oyun oynamak, çocukların özgüvenlerini güçlendirir, duyularını canlandırır, dünyaya ve onun içinde hareket eden, görünen ve görünmeyen her türlü şeye ilişkin farkındalıklarını artırır.”* (s.223, st.1-4). Bu bulguyla benzer şekilde kitapta *“Giderek daha fazla anne baba, çocuklarını evin içinde ya da sıkı denetim altında tuttukça gençlerin özgüven ve sezgi gücü kullanma, komşularla etkileşme ve gerçek topluluklar kurma fırsatlarından yoksun kalmasından endişe ediyor.”* ifadelerine yer verilmiştir (s.156, st. 14-18).

Öz saygı

Doğada bulunmanın bireyin öz saygısını geliştirdiğine ilişkin *“Doğanın içinde yaşamak ve doğadan hiç ayrılmamış insanlarla arkadaşlık etmek onlara özsaygı diye çevrilebilecek Tinglitçe bir sözcük öğretmiş”.* (s.135, st 33-35) ifadelerine yer verilirken, benzer sonuç başka bir araştırmanın bulgularıyla şu şekilde desteklenmiştir: *“Geçtiğimiz on yılda yapılan çalışmalar, macera terapisi programlarına katılanların özsaygı, önderlik, akademik başarı, kişilik ve toplumsal ilişki alanlarında gelişme kaydettiğini gösterdi”* (s. 272, st. 12-15).

Öz denetim/Öz disiplin

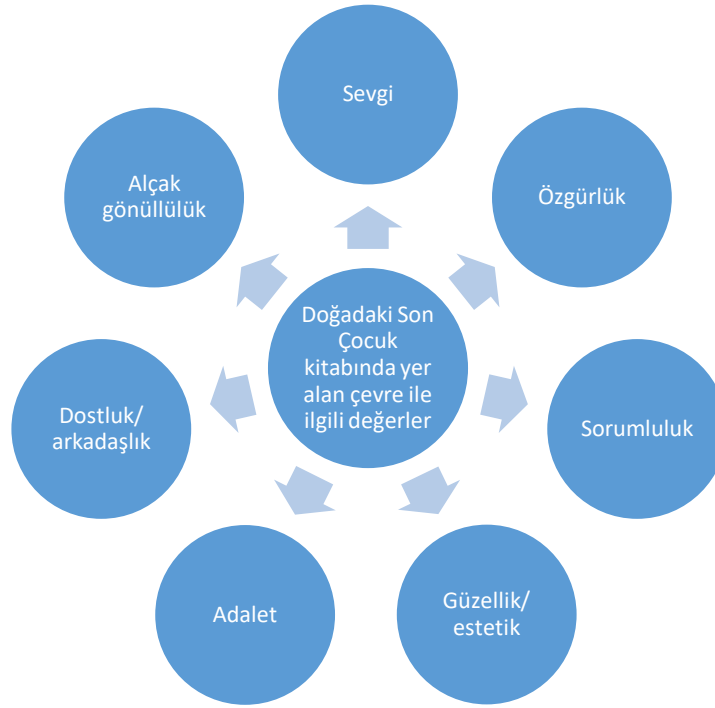
Çocuklarda öz disiplini geliştirmenin bir yolunun da doğada vakit geçirmek olduğuna ilişkin *“Anne babaların çocuklarını yetiştirirken onlara öz disiplin aşılama önemlidir, ama yaratıcılığı ve merak duygusunu beslemeleri de önemlidir. Çocukların doğa deneyimlerinin ölçülebilir değerine ilişkin bilgilerimizin artmış olması, anne babaların bu dengeyi daha kolay bulmalarına yardımcı olur”* ifadelerine yer verilmiştir (s.147, st.23-27).

Problem çözme becerisi

Son olarak kitapta doğada vakit geçirme ile birlikte bireylerin problemlere geniş perspektiften bakabildiği şu şekilde açıklanmıştır: *“Doğada önemli bir şey olduğuna gerçekten inanıyorum; onun içindeyken, kendi benliğinizden daha büyük süreçlerin işlemekte olduğunu anlamanızı sağlıyor. Bu da sorunlarınıza geniş bir bakış açısıyla yaklaşmanıza yardım ediyor.”* (s.61, st.31-32, s.62, st.1-2). Benzer şekilde bu konu ile ilgili şu araştırma sonucuna yer verilmiştir: *“Dışarıda oynamanın ister bir akarsu boyunda isterse bir sokak arasında olsun, çocukların sorunları çözme yöntemi olduğunu bulmuş.”* (s.63, st. 24-26).

Doğadaki Son Çocuk Kitabında Çevre ile ilgili Değerlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında Doğadaki Son Çocuk kitabında çevre ile ilgili çeşitli değerlere yer verilmiştir. MEB kök değerler çerçevesinde kitapta yer alan bu değerler Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Doğadaki Son Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Şekil 2 incelendiğinde; kitapta sırası ile en çok saygı (12), sevgi (9), özgürlük (8), sorumluluk (5), güzellik/estetik (3), adalet (1), dostluk/arkadaşlık (1) ve alçak gönüllülük (1) değerlerine yer verildiği görülmektedir.

Saygı

Doğadaki Son Çocuk kitabında en çok ele alınan değer saygıdır. Kitapta bireylerin doğaya saygı göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu konuda “*Soyu tehlike ya da tehdit altında olan canlı türleri insanlarla bir arada var olacaksa, hem yetişkinlerin hem çocukların attıkları her adıma dikkat etmeleri gerekir.*” ifadesi yer almaktadır (s.36, st. 26-28). Erken çocukluk döneminde doğaya ilişkin deneyimlerin sunulması, çocukların doğaya olan saygısını etkilemektedir. Bu konuda kitapta şu ifadeye yer verilmiştir: “*Oysa erken çocukluk dönemindeki doğa deneyimlerini incelemek ve bu deneyimlerin çocuğun uzun vadede doğadaki huzurunu ve doğaya saygısını nasıl etkilediğini izlemek ilginç olurdu*” (s.191, st. 1-6). Benzer şekilde doğada yaparak yaşayarak öğrenme süreci ile saygının gelişebileceği şöyle belirtilmiştir: “*Çocuklar sebze bahçelerindeki işlere ve meyve toplamaya gerçekten katıldılar. Yiyeceklerin kaynağına saygı duymayı öğrendiler.*” (s.302, st. 32-34).

Günümüzde doğaya olan saygının azaldığı şu şekilde ifade edilmiştir: “*Onu en çok üzen şey şimdiye kadar gerçekleşmiş olan yıkım değil, bundan sonra gelecek olan tahribat ve her yeni kuşakla birlikte doğaya karşı duyulan hayranlık duygusunun, hatta saygının azaldığını görmesi*” (s.169, st. 6-9). Yine benzer şekilde “*Doğaya olan saygının kaybolması ve doğa tarihinin yüksek*

öğrenimde artık yer almaması gibi, doğaya karşı şu anki yaklaşımımızın altında yatan olgularla mücadele etmeliyiz” şeklindeki ifadesiyle doğaya olan saygının azalması ile birlikte doğaya ilişkin yaklaşımın da uygun olmadığını ve bununla mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir (s.168, st. 8-11).

Diğer yandan doğada vakit geçirmenin bireylerde öz saygıyı geliştirdiği kitapta belirtilmiştir. Bu konuda *“Doğanın içinde yaşamak ve doğadan hiç ayrılmamış insanlarla arkadaşlık etmek onlara özsaygı diye çevrilebilecek Tinglitçe bir sözcük öğretmiş.”* (s.135) denmiştir.

Sevgi

Kitapta en çok ele alınan bir başka değer ise sevgidir. Kitapta bireylerin doğaya sevgi, hayranlık duygularını beslediği şu şekilde açıklanmıştır: *“Çocukken doğada koşulsuz bir sevinç yaşadım. Bugün akan bir derenin yanında ya da yıldızların altında bu derin sevinci hala yaşıyorum* (s.345, st. 26-28). Benzer şekilde doğanın sevgi ve saygıyı öğrenmek için bireylere fırsat sunduğu şöyle belirtilmiştir: *“Doğa ona dua için bir bağlam, bütün yaşama sevgi ve saygı duymayı öğrenebileceği bir yer sağlıyor; varlıkları kaynağında görmeyi, koklamayı ve onlara dokunmayı öğreneceği ve bu varlıkları korumak için neden üzerine düşeni yapması gerektiğini anlayabileceği bir yer.”* (s.346, st.11-16).

Diğer yandan erken dönemde doğaya ilişkin sevgi duygusunun temellerinin atıldığı kitapta şöyle yer almıştır: *“Bence doğal yerlere olan sevgiyi beslemek için en uygun zaman çocukların küçük olduğu zamandır. Yoksa doğadan soğuyor, ondan korkuyor ve daha da garibi doğaya olan ilgilerini bir şekilde kaybediyorlar”* (s.218, st. 29-32).

Özgürlük

Kitapta en çok ele alınan bir diğer değer ise özgürlüktür. Doğanın bireylere özgürlük sunduğu çeşitli şekillerde vurgulanmıştır. *“Bir yerim vardı. Büyük bir çağlayanın yanından bir dere akardı. Oraya büyük bir çukur kazmıştım. Bazen yanıma bir çadır ya da battaniye alır, o çukurda öylece uzanır ve ağaçlara gökyüzüne bakardım. Bazen orada uyur kalırdım. Kendimi özgür hissedirdim; orası sanki benim yerimdi, ne istersem yapabiliirdim, kimse beni durduramazdı.”* (s.16, st. 33-35, s.17, st.1-3) Doğadan uzaklaştıkça ise çocuklarda özgürlüğün gelişmesinin zor olduğu *“İnsan bu denetim kültüründe yetişen çocukların büyüyünce özgürlüğü nasıl tanımlayacaklarını merak ediyor.”* şeklinde vurgulanmıştır (s.156, st. 26-28).

Sorumluluk

Kitapta sorumluluk değeri çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Bireylerin davranışlarıyla doğaya karşı sorumlu olduğu vurgulanmıştır. Çocukların doğa ile bağ kurarak doğaya sorumlu olabileceği ise şu şekilde ifade edilmiştir: *“Çocuklar toprağa bağlanmazlarsa ne doğanın sunduğu psikolojik ve manevi yararları alabilir ne de uzun vadede çevreye karşı sorumluluk hisseder.”* (s.192, st.1-3). Diğer yandan çocukların doğada vakit geçirmesinde ebeveynlerin sorumlu olduğu şöyle belirtilmiştir: *“Frank ve ben çocuklarımızı doğaya götürmeyi sorumluluğumuz olarak görüyoruz; nasıl ki annem ve babam beni kiliseye götürmeyi sorumlulukları olarak görmüşlerse diyor.”* (s.346, st. 7-9).

Güzellik/Estetik

Kitapta sorumluluk değerinden sonra en çok vurgulanan değer güzellik, estetikdir. Doğanın bireylere güzellik/estetik değerini verdiği ifade edilmiştir. “Çok basit; çocuklarımızdan doğayı esirgediğimizde onlardan güzelliği de esirgemiş oluruz.” ifadesi buna örnek oluşturmaktadır (s.225, st. 9-10). Benzer şekilde doğadaki canlıların bireylerde güzellik uyandırdığı şöyle belirtilmiştir: “Bir de babamın körfezde çıktığı balık avından torbalarca renkli kaya morinasıyla geri dönüşünü hatırlıyorum. Onları güzel bulurdum. Bunlar benim için denizden gelen özel hazinelerdi.” (s.62, st. 17-20).

Adalet

Kitapta adalet değeri ise, doğada adaletin olmadığı şekliyle ele alınmıştır. Bu konuda şu ifade edilmiştir: “Büyük bir şaşkınlıkla ormanların ve çöllerin Cennet bahçesine hiç mi hiç benzemediğini fark ettim. Vahşi yaratıklar birbirini öldürüyordu ve burada adalet falan yoktu.” (s.347, st. 1-2).

Dostluk/Arkadaşlık

Doğanın bireylere dostluk/arkadaşlık değerini öğrettiği kitapta ifade edilmiştir. Bu konuda şu aktarılmıştır: “Doğa çocuklara arkadaşlığı da öğretebilir. Bunu elbette başka yerlerde de öğrenebilirler, ama doğada kurulan arkadaşlıklarda farklı bir şey vardır.” (s.96, st. 5-7). Benzer şekilde doğada vakit geçirmenin arkadaşlık/dostluk ilişkilerine olumlu yansıdığına ilişkin şu araştırma sonucuna yer verilmiştir: “Örneğin, İsveç’te yapılan bir çalışma, açık hava mekanlarına erişimi olan yerlerde yaşayan çocukların ve anne babaların, trafik nedeniyle dışarıya erişimi kısıtlı olanlara göre iki kat daha fazla arkadaşları olduğunu gösteriyor.” (s.61, st.5-8).

Alçak gönüllülük

Doğanın bireylere alçak gönüllüğü öğrettiği belirtilmiş ve bu konuda “Doğa daha derin bir düzeyde kendini çocuğa sunar; kültürün bir yansıması olarak değil kendiliğince. Bu düzeyde doğa, açıklamaların ötesine geçer, alçak gönüllüğü öğretir.” denmiştir (s.10, st.11-13).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bir toplumu ayakta tutan değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması oldukça önemlidir. Özellikle son zamanlarda yaşanan toplumsal değişimler ve küreselleşme etkisiyle değerlerden kopuş hızlanmış ve değerlerin önemi günümüzde daha da artmıştır. Değerlerin kazandırılmasında ve aktarılmasında çeşitli yollar izlenmektedir. Bireylerin değerlerinin oluşmasında kimi zaman izlediği bir film, okuduğu bir kitap, rol model aldığı bir birey etkili olabilir. Özellikle kitaplar, bireylerin duygu ve düşüncelerini etkilemede önemli bir yere sahiptir. Alan yazın incelendiğinde değerler eğitimi bağlamında kitap (Akay- Ahmed, 2015; Alan ve Çolakoğlu, 2020; Fidan, 2018; Gül-Deveci ve Akpınar, 2022; Ulun, 2022) film (Aydoğmuş vd., 2021; Ünal, 2021) çizgi film (Ay ve Yangil, 2021; Kılınc, 2013; Şentürk ve Keskin, 2019; Yılmaz ve Arı, 2021; Yorulmaz, 2013) gibi popüler kültür ürünlerini değerlendiren çalışmaların olduğu görülmektedir.

UNESCO (2020) değerleri; özgür olmak, dürüst olmak, yardımlaşmak, sevgi, alçak gönüllü olmak, saygılı olmak, mutlu olmak, sorumluluk sahibi olmak, birlik olmak, barış, sade olmak ve tolerans sahibi olmak şeklinde ele almıştır. Tüm derslerin öğretim programları için ele alınan kök

değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir (TTKB, 2017). Bu doğrultuda çalışmada MEB kök değerler belirlenerek sevgi, saygı, özgürlük, sorumluluk, güzellik/estetik, adalet, dostluk/arkadaşlık ve alçak gönüllülük değerleri doğrultusunda çalışma incelenmiştir. Bu konuda alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde; Korkutan ve Kaplan'ın (2022) Çocuk Kalbi isimli romanı inceledikleri çalışmada en çok sevgi ve saygı değerlerine yer verildiği görülmüştür. Özdemir ve Akıncı'nın (2019) yapmış olduğu çalışmada Aytül Akal'ın Süper Gazeteciler serisinde "saygı" değeri çeşitli boyutlarıyla ele alınmıştır. Benzer şekilde Bulut'un (2021) Merhaba Sevgi isimli çocuk romanını incelediği çalışmada en çok sevgi ve dürüstlük değerlerinin en az ise estetik değerinin ele alındığı belirlenmiştir. Aksine Çoban'ın (2022) yaptığı çalışmada gezi kitabında en çok ele alınan değer; öz denetim ve sevgi iken en az ele alınan değer ise dürüstlük olmuştur. Benzer şekilde Kıymaz ve Altay'ın (2021) yapmış oldukları araştırmada, Behiç Ak'ın Tavşan Dişli Bir Gözlemcinin Notları Adlı Çocuk Romanında ele alınan kök değerlerde en çok sevgi, dürüstlük, sorumluluk, öz denetim, dostluk saygı değerlerine yer verildiği, ayrıca dostluk, sabır, adalet, yardımseverlik gibi değerlere de yer verildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte Emin Özdemir'in "*Bizler Büyüyünce, Mutlukent'in Yöneticisi, Ölümsüzlük Gezegeni ve Yalnızlığı Seven Kırlangıç ve Yarışmalar Kenti*" adlı çocuk edebiyatı yapıtlarında toplam 862 değer yer aldığı belirlenmiştir. Belirlenen değerlere bakıldığında en çok işlenen ilk beş değer sevgi (166), arkadaşlık (97), yardımlaşma (40), selamlaşma (39), çalışkanlık (38) olduğu belirlenmiştir. En az yer verilen değerlerin ise tarihsel mirasa duyarlılık (3), vatanseverlik (3), alçak gönüllülük (2), çoğulculuk (2) ve vefa (2) olduğu görülmüştür (Karagöz, 2018). Bu çalışmalardan yola çıkarak sevgi değerinin kitaplarda sıklıkla geçtiği görülmektedir (Karagöz, 2018; Kumbasar, 2011; Tozlu ve Yüce, 2020; Türk, 2022). Bu sonuçlarla benzer şekilde Doğadaki Son Çocuk kitabında da en çok ele alınan değerlerin; saygı, sevgi ve özgürlük olduğu bulunmuştur. Bu açıdan sevgi değerinin temel bir değer olduğu söylenebilir. Bununla birlikte doğa sevgisinin alan yazında yapılan çalışmalarda sıklıkla ele alındığı görülmektedir. Gök ve Alyılmaz'ın (2021) yaptıkları çalışmada Bedri Rahmi Eyüboğlu şiirlerinde en çok doğaya duyarlı olma temasının işlendiği görülmüştür. Benzer şekilde Ahmet Muhip Dıranaş'ın şiirleri incelendiğinde doğa sevgisinin ağırlıkta olduğu belirlenmiştir (Durukoğlu ve Doyumgaç, 2017). Kıymaz ve Altay'ın (2021) Behiç Ak'ın Tavşan Dişli Bir Gözlemcinin Notları isimli romanı değerlendirdiği çalışmada doğaya yönelik sevginin ve duyarlılığın ön planda olduğu görülmüştür. Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi isimli romanının değerlendirildiği çalışmada ise doğa sevgisinin ön planda olduğu belirlenmiştir (Fidan, 2018). Ayrıca doğa sevgisi ile birlikte çevre bilinci, çevre farkındalığı, çevreye yönelik eleştirel bakış açısı kazandırdığı düşünülen bazı araştırmalar da bulunmaktadır. Kuzu (2008), masallar yoluyla çocuklarda çevre bilincinin, çevre farkındalığının kazandırılmasını Aytül Akal'ın çocuklar için yazdığı kitaplar üzerinden incelemiş ve masalların çevre bilincini ön plana çıkardığını, çocuklarda çevre farkındalığını geliştirdiğini, masallarla erken yaşlarda bu kazanımları edinebileceklerini tespit etmiştir. Doğan (2015) ise Zülfü Livaneli'nin Son Ada'nın Çocukları adlı hikâyesini çocuk ve çevre ilişkileri, ekolojik dengenin bozulmasına etki eden unsurlar bağlamında değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda hikâyede insanı merkeze alan bir tutumun tüm canlılar için nasıl bir tehdit oluşturduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmalardan yola çıkılarak benzer şekilde Doğadaki Son Çocuk kitabında da doğaya yönelik sevgi içeren, çevre farkındalığını vurgulayan, doğanın önemi üzerine düşünülmesini sağlayan ifadelerle sıklıkla yer verildiği söylenebilir.

Değerler bağlamında alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde bazı değerlere yer verilmediği görülmektedir. Dilek'in (2017) yaptığı çalışmada Feridun Oral'ın resimli kitaplarında sevgi, sorumluluk değerlerine en çok yer verilirken saygı, adil olma, dürüstlük, alçak gönüllülük gibi değerlere hiç rastlanmamıştır. Alan yazın incelendiğinde yapılan çalışmalarda en az rastlanan değerler arasında alçak gönüllülük ve adalet bulunmaktadır (Cengiz ve Duran, 2017; Dilek, 2017; Karagöz, 2018; Kumbasar, 2011; Özdemir ve Akıncı, 2019; Türk, 2022; Yılmaz ve Arı, 2021). Doğadaki Son Çocuk kitabında da bu sonuçla paralel bir şekilde sabır, dürüstlük, barış gibi değerlere hiç yer verilmediği, adalet, alçak gönüllülük gibi değerlere ise az yer verildiği belirlenmiştir. Bu değerlerin diğer değerlere göre daha soyut kaldığı ve bu nedenle bireylere aktarmada zorlanılacağı düşüncesi ile daha az yer verildiği ya da hiç yer verilmediği söylenebilir.

Doğadaki Son Çocuk kitabı ele aldığı beceri açısından incelendiğinde ise en çok yaratıcı düşünme becerisine yer verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra kitapta empati becerisine yönelik herhangi bir örneğe rastlanmamıştır. Sağsöz'ün (2019) yapmış olduğu araştırmada STEAM uygulamalarında yer verilen çocuk kitaplarında çocukların en çok yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerinin desteklendiği belirtilmiştir. Oğuz Tansel'in romanlarında sosyal beceriler olarak sıklıkla iletişim ve problem çözme becerisine yer verildiği, özdenetim becerisine ise az rastlandığı görülmektedir (Uslu, 2022). Benzer şekilde uluslararası yazında çocuk edebiyatı ürünlerinin eleştirel düşünme becerisini geliştirmede bir araç olduğu, çocuk edebiyatı ürünleriyle verilen eğitimin çocukların eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiği ifade edilmektedir (Hsiao, 2010; Lynch-Willis, 2019; Pantaleo, 2017; Willson, 2013). Buradan yola çıkılarak edebi ürünlerin daha çok 21. yy becerileri olan yaratıcı düşünme ve problem çözme becerisine yer verdiği söylenebilir.

Doğadaki Son Çocuk kitabında *"Bu çocukların yeryüzüne, yaşamlarının ondan ayrı olmadığı bilinciyle değer vermeleri ve özen göstermeleri öğretiliyor, çünkü bu onların yaşamlarının gerçeği"* şeklinde ifadeye yer verilmesi, bireylerin doğaya ilişkin davranışlarında değerlerin ne derece etkili olduğunu ve değerlerin aktarılmasının kaçınılmaz bir gerçek olduğunu göstermektedir. (s.365, st. 31-35). Bu nedenle olumlu değerlere sahip olmak, davranışların belirleyicisi olabilmektedir. Bu tür içeriklere sahip kitaplarla bireylerin değer anlayışına hitap edilerek değerlerin olumlu anlamda davranışa yansması sağlanabilir.

Sonuç olarak Doğadaki Son Çocuk isimli kitabın, okuyuculara çevre farkındalığı kazandırmada ve doğaya sevgi, saygı gibi evrensel değerleri aktarmada etkili bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Kitap yetişkinlerin ve çocukların doğaya nasıl değer vermeleri gerektiği, bunu daha somut olarak hangi tutum ve davranışlarla gerçekleştirebileceği konusunda fikir vermektedir. Bu açıdan ebeveynler, öğretmenler, öğretmen adayları tarafından bir başucu kitabı olarak düşünülebilir. Bunların yanı sıra kitapta doğanın iyileştirici gücüne yönelik araştırma bulgularına, doğa yoksunluğunun bireyler üzerindeki etkilerine, eskiden doğaya yüklenen anlam ile günümüzdeki durumun karşılaştırılmasına ilişkin zengin bir içeriğe de yer verilmiştir. Bu şekilde günümüzde doğanın ne kadar önemli olduğu, yaşamımızda ne denli izler bırakabileceği ve bireyler üzerinde yarattığı sonuçlara vurgu yapılmış, yetişkinlere de bu sonuçlara yönelik öneriler, yaratıcı fikirler sunulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma sonucunda şunlar önerilebilir;

- Bireylerde çevre ile ilgili farkındalık yaratacak çevre/doğa temalı çeşitli kitap inceleme çalışmaları planlanabilir.
- Çevre farkındalığı kazandırmada etkili olan Doğadaki Son Çocuk kitabının ebeveyn, öğretmen gibi çeşitli paydaşlar tarafından okunması sağlanabilir.
- Yetişkinlerin Doğadaki Son Çocuk kitabını okumadan önce ve okuduktan sonra çevreye olan farkındalık düzeyleri araştırılabilir.
- Doğadaki Son Çocuk kitabı farklı değer, beceri bakımından araştırmacılar tarafından incelenebilir.
- Farklı ülkelerde çevre farkındalığı temalı kitaplar incelenerek karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.
- Sevgi, saygı gibi çevre eğitiminde farkındalık oluşturmaya yönelik değerlere daha çok yer veren, aileleri de bu sürece dahil eden uygulamalı, eyleme geçirici farklı düzenlemeler yapılabilir. Bununla birlikte MEB Okul Öncesi Eğitim Programının (2013) içeriğine bu doğrultuda farklı eklemeler yapılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul kararı gerekmemektedir.

Kaynakça/References

- Akay- Ahmed, A. (2015). Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Gülen Ada hikayesinde aktarılan değerler. *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 78-92. <https://doi.org/10.29000/rumelide.133745>
- Akay, İ. (2019). *Ahmet Yılmaz Boyunağ'a'nın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Alan, S. ve Çolakoğlu, D. (2020). Mustafa Kutlu'nun Uzun hikayesinde öne çıkan değerler. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (22), 387-401. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.698880>
- Arslan- Başdağ, D. ve Dağlıoğlu, H. E. (2020). Resimli öykü kitaplarının temel matematik becerileri açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 233-253. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.528015>
- Ay, H. ve Yangil, M.K. (2021). Kral Şakir çizgi filminin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2),45-60.
- Aydoğmuş, S., Aydoğmuş, M. A. ve Bozkurt, Z.A. (2021). "Zootropolis" animasyon filminin on kök değer açısından incelenmesi. *Rumeli Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (2), 1-23. DOI: 10.53688/re.1
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Bıçer, E., Başaran, M. ve Güngör- Aytar, F.A. (2021). Resimli çocuk kitaplarının bilimsel süreç becerilerine göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58, 19-36.
- Bulut, K. (2021). Ayla Kutlu'nun Merhaba Sevgi adlı çocuk romanının değerler eğitimi ve ok kök açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 57, 248-272.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (4. baskı). PegemA Akademi.
- Cengiz, Ş. ve Duran, E. (2017). Okul öncesi dönemine ait hikâye ve masallardaki değerlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 42(191),205-233. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.6945>
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (2nd ed.). USA: Pearson Prentice Hall.
- Çoban, A. (2022). Gülten Dayıoğlu'nun Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk adlı gezi kitabının kök değerler bağlamında incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 62-71. <https://doi.org/10.29065/usakead.1051875>
- Darga, H., Zayimoğlu Öztürk, F. ve Öztürk, T. (2021). Okul öncesi hikâye kitaplarının çocukların gelişim alanlarına uygunluklarının incelenmesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi* (UEAD), 5(1), 22-48. <https://doi.org/10.32960/uead.862376>
- Dilek, A. (2017). Feridun Oral'ın resimli hikaye kitaplarındaki değerlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15 (33), 61-86.
- Doğan, S. (2015). Zülfü Livaneli'nin Son Ada'nın Çocukları hikâyesindeki çocuk, toplum ve çevre ilişkilerine ekoeleştirel bir yaklaşım. II. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, s. 365-372.
- Durukoğlu, S. ve Doyumgaç, İ. (2017). Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerine yansıyan değerler. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11, 163-178. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.328070>
- Dündar, R. ve Kızık, M.M. (2023). Doğadaki son çocuk adlı kitabın incelenmesi. *EDUCATIONE*, 2(1), 28-33. <https://doi.org/10.58650/educatione.1276958>
- Fidan, M. (2018). Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi isimli romanının değerler çatışması yönünden incelenmesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(3), 243-252. <https://doi.org/10.34083/akaded.447063>

- Gençer, G. (2021). "Küçük Kara Balık" ve "Bilenler Bilmeyenlere Anlatsın" çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-13.
- Gök, M. ve Alyılmaz, S. (2021). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(4), 1535-1550. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/67281/1049583>
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö. ve Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 196, 258- 272).
- Gönen, M., Uludağ, G., Fındık Tanrıbuyurdu, E. ve Tüfekçi, E. (2014). 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 126-139.
- Gül-Deveci, A. ve Akpınar, Ş. (2022). Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkipleri" adlı çocuk romanlarında sevgi değeri. *Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(20),83-94. <https://doi.org/10.31455/asya.1071633>
- Günşen, G. ve Uyanık, G. (2021). Fen temalı bilgi veren resimli çocuk kitaplarının fen öğrenmedeki önemi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1573-1598. <https://doi.org/10.24315/tred.870079>
- Güven, S. (2013). İlköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 355-375. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.624>
- Hsiao, C. Y. (2010). Enhancing children's artistic and creative thinking and drawing performance through appreciating picture books. *International Journal of Art & Design Education*, 29(2), 143-152. <https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2010.01642.x>
- Karagöz, B. (2018). Emin Özdemir'in çocuk kitaplarına değerler eğitimi bağlamında bir bakış: Bir çözümleme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 63-85. <https://doi.org/10.30794/pausbed.414620>
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kılınc, F. (2013). *Çizgi filmlerdeki temel sosyal değerler: Pepee ve Pocoyo örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Kıymaz, M. S. ve Altay, E. (2021). Behiç Ak'ın Tavşan Dişli Bir Gözlemcinin Notları adlı çocuk romanı üzerine kök değerler açısından bir inceleme. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 27-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adea/issue/67329/942171>
- Koçak, C. ve Bencik- Kangal- S. (2021). 2005-2017 yılları arasında basılmış resimli öykü kitaplarının duygusal okuryazarlık açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 50-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/chedar/issue/63560/831821>
- Korkutan, K. ve Kaplan, K. (2022). Çocuk Kalbi isimli çocuk romanının Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerler açısından incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 545-563. <https://doi.org/10.21547/jss.1013898>
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 327- 339.
- Lynch-Willis, P. G. (2019). Developing critical thinking skills through multicultural literature in kindergarten: a qualitative case study (Unpublished Doctoral dissertation). Northcentral University.
- MEB. (2013). Okul öncesi eğitimi programı. Ankara.
- MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar), Ankara.
- Merriam, S. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- National Research Council. (2012). *Education for life and work: Developing transferable knowledge and skills in the 21st century*. Committee on Defining Deeper Learning and 21st Century Skills, James W. Pellegrino and Margaret L. Hilton (Ed.). Board on Testing and Assessment and Board on Science Education, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC: The National Academies Press
- Özdemir, M. ve Akıncı, B. (2019). Aytül Akal'ın romanlarının "saygı" değeri bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 47-56.
- Pantaleo, S. (2017). Critical thinking and young children's exploration of Picture book art work. *Language and Education*, 31(2), 152-168.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Sağsöz, G. (2019). Resimli çocuk kitaplarında steam: "yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi". *Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik ve Sanat Eğitimi Dergisi* 2 (1), 1-20.
- Saldana, J. (2022). *Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı*. (Çev. Ed.: A. Tüfekçi ve S.N. Şad). (2.baskı). Pegem Akademi.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Schwartz, S. H. (1992). Universal in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 Countries. (Editor: M. Zanna). *Advances In Experimental Social Psychology* içinde (pp.1-65). Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1996). Value priorities & Behavior: Applying a theory of integrated value systems. In C. Seligman, J. M. Olson & M. P. Zanna (Eds.) *The psychology of values* içinde (pp. 1-24). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Sezer, K. (2020). Çiğdem Kaplangı'nın çocuk kitaplarının çocuğa görelik ilkesi açısından incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 348- 359.
- Spranger, E. (1928). *Types of men*. Halle: Neimeyer.
- Şentürk, Ş. ve Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa çizgi filminin milli ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1-15. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548307>
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB]. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tekin-Bahrilli, C. ve Göloğlu-Demir, C. (2021). "Sevgi bir kuş" çocuk dergisinin değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 10 (2), 738-761. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.755312>
- Tozlu, N. ve Yüce, B. N (2020). Hamdi Ülker'in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 575-597. DOI: 10.29000/rumelide.843597.
- Tuğluk, M. N. ve Özkan, B. (2019). MEB 2013 okul öncesi eğitim programının 21. yüzyıl becerileri açısından analizi. *Temel Eğitim Dergisi / Journal of Primary Education*, 1(4), 29-38.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2019). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Türk, E. (2022). Ahmet Büke'nin Zeyno kitapları adlı çocuk öyküleri serisi üzerinde değerler eğitimi incelemesi. *International Journal of Social Sciences Academy*, 4 (8), 2687-2641. <https://doi.org/10.47994/usbad.947299>
- Türk Dil Kurumu. (TDK). Güncel Türkçe sözlük. Erişim: 11.10.2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden indirilmiştir.
- UNESCO. (2020). Reflection Points Posters. <http://www.livingvalues.net/posters> Erişim Tarihi: 15.06.2020
- Ulun, E. B. (2022). Cahit Uçuk'un çocuk romanlarında değerler eğitimi. *International Journal of Humanities and Art Researches*, 7(2), 134-145.
- Uslu, E. (2022). Oğuz Tansel'in masallarının sosyal beceriler açısından incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53, 341-360. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1057511>

- Ünal, O. (2021). Dizi ve filmlerin değerler üzerindeki yansımalarına yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19 (41), 277-311. <https://doi.org/10.34234/ded.906251>
- Willson, A. M. (2013). *Examining children's comprehension of conventional, wordless, and postmodern picturebooks*. The University of Texas at San Antonio.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar*. (4.baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522.
- Yıldız, C., Yazıcı, D. ve Durmuşoğlu, M. (2016). 2010-2015 yılları arasında yayımlanmış resimli çocuk kitaplarının resimleme özelliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 43-55. <http://ijeces.hku.edu.tr/tr/pub/issue/22947/175321>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 1-15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47945/606592>
- Yılmaz, Z. ve Arı, M. (2021). Okul öncesi döneme yönelik hazırlanan Pepee ve Maşa ile Koca Ayı çizgi filminin değerler açısından incelenmesi. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 6(15), 19-40. <https://doi.org/10.46872/pj.318>
- Yorulmaz, B. (2013). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(24), 438-448.

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi, Füsün KURT GÖKÇELİ, fusunkurt@anadolu.edu.tr

Öğr. Gör.Dr. Merve ÖZER, merveozer414@anadolu.edu.tr